

УДК 598.2 + 591.9 (477.44)

В.В. Серебряков¹, О.А. Матвійчук²

¹ Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64, Київ, 01033, Україна

² Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21100, Україна

ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА СТАНУ ОРНІТОЦЕНОЗІВ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ВЕРХНЬОГО ПОБУЖЖЯ У ГНІЗДОВИЙ ПЕРІОД

Ключові слова: *орнітофауна, орнітоценози, Верхнє Побужжя (далі ВП), антропогенні ландшафти, щільність населення.*

Вступ

Верхнє Побужжя на сьогоднішній день є одним з найменш вивчених у фауністичному відношенні регіонів в Україні. Останні, найбільш повні, роботи щодо вивчення видового складу та чисельності птахів даної території проводились ще на початку минулого століття [4]. Тому необхідно провести повторну інвентаризацію орнітофауни антропогенних ландшафтів в межах верхньої течії річки Південний Буг.

Район дослідження

Верхнє Побужжя займає близько половини території Вінницької та східні райони Хмельницької областей. Межа між верхньою і середньою течіями Південного Бугу (відповідно ВП і СП) пролягає у м. Вінниці. Південний Буг бере початок у Східно-Подільській області зони широколистяних лісів, поблизу с. Холодець, Волочиського району Хмельницької області. У фізико-географічному відношенні досліджувана територія приурочена до Подільської височини.

Верхнє Побужжя відносять до Подільсько-Середньопридніпровської частини Лісостепу і відповідно до класифікації Б.П.Алісова [5] лежить в межах рівнинної підобласті Атлантико-континентальної кліматичної області. Середньомісячна температура січня коливається в межах $-5 - -6^{\circ}\text{C}$, липня $+18 - +19^{\circ}\text{C}$.

У межах ВП домінують сільськогосподарські ландшафти, які з урахуванням характеру основних видів виробничої діяльності людей, поділяють на три підкласи – польовий, лучно-пасовищний та садовий [3]. Природні лісонасадження лісопольової смуги басейну Південного Бугу зазнали тотальної антропогенізації. На сьогодні не існує жодного лісового масиву, де не проводять хоча б одноразову суцільну рубку. Тому ліси, видовий склад деревостою яких відповідає тому, що був до рубки, відносять до умовно натуральних лісових ландшафтів [3].

До найбільш трансформованих під впливом діяльності людини ландшафтів належать селитебні. Залежно від ступеню перетворення розрізняють міські і сільські антропогенні ландшафти. У межах міст розрізняють кілька типів ландшафтів – малоповерховий, багатоповерховий, промислово-селитебний, водно-рекреаційний та садово-парковий [2].

Домінуючими водно-антропогенними ландшафтами в межах ВП є водосховища, ставки та канали [3]. Перші два типи ландшафту на річках досліджуваної території є відносно мілководними і мають тенденцію до замулювання біотичного походження. Канали створено шляхом поглиблення та випрямлення природних русел річок, часто з метою осушення їх заплави або відведення води до різних гідротехнічних споруд. Промислові ландшафти у межах ВП утворені головним чином внаслідок освоєння населенням покладів корисних копалин, які розробляють кар'єрним способом.

Матеріали і методика

Для вивчення видового складу та кількісних показників гніздових орнітопопуляцій ВП у весняно-літній період 2005 - 2006 років проводили маршрутні обліки птахів на шести майданчиках, закладених у п'яти основних типах антропогенних ландшафтів досліджуваної території: сільськогосподарському, лісовому та водному антропогенних, а також селитебному. З огляду на те, що площі промислових ландшафтів є порівняно малими, моніторинг чисельності птахів тут не проводили. Виділяючи саме ці комплекси, до уваги брали класифікацію Г.І.Денисика [3].

Видовий склад гніздуючих птахів ВП вивчали також у ході регулярних екскурсій у весняно-літній період 2001 – 2006 рр. За цей час маршрутами пройдено близько 700 км. та оглянуто більше 50 стацій у Вінницькій і Хмельницькій областях.

Щільність населення птахів обраховували у кожному з облікових майданчиків, як відношення кількості пар птахів кожного виду до довжини маршруту. Для видів, у яких відсутні прояви статевого диморфізму, елементи шлюбної поведінки тощо, щільність населення визначали як кількість особин на 1 км маршруту. Протяжність облікової трансекти для різних стацій була різною: сільськогосподарський тип (сади) – 3,2км, лісовий антропогенний – 3,8км, стави – 3км, долина р. Пд. Буг – 3км, малоповерхова міська забудова – 2км і багатоповерхова міська забудова – 3км. Крім того, для з'ясування ступеня видової подібності біотопів, для кожної їх пари вирахований індекс видової подібності (ІВП) Сьоренсена [1]:

$$K = \frac{2c}{a + b}, \text{ де:}$$

a і b – кількість видів у кожному з порівнюваних біоценозів;

c – кількість спільних для них видів.

Результати досліджень та їх обговорення

Видовий склад птахів, зареєстрованих у гніздовий період під час маршрутних обліків та в позаобліковий час у вищезгаданих стаціях, а також в інших біотопах басейну верхньої течії річки Південний Буг, складає 140 видів, які належать до 16 рядів і 39 родин.

Таблиця 1

Щільність населення різних видів птахів, їх розміщення і характер перебування в антропогенних ландшафтах Верхнього Побужжя.

№ п/п	ВИД	Характер перебування	Багатоповерхово ва забудова	Малоповерхова забудова	Сад	Мішаний ліс	Долина р. Пд. Буг	Став
		пар (особин) на 1км маршруту						
1	<i>Podiceps cristatus</i> (Linnaeus, 1758)	nt						0,3п
2	<i>Phalacrocorax carbo</i> (Linnaeus, 1758)	nt						10,3ос
3	<i>Ixobrychus minutus</i> (Linnaeus, 1766)	nt						1п
4	<i>Egretta alba</i> (Linnaeus, 1758)	nt					0,3ос	0,3ос
5	<i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758	nt					0,3ос	4,3ос
6	<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus, 1766	nt					0,3ос	0,7ос
7	<i>Ciconia ciconia</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1,3ос	0,3ос
8	<i>Cygnus olor</i> (Gmelin, 1789)	nt/s					2ос	
9	<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	nt/s					1п	3,7п
10	<i>Anas crecca</i> Linnaeus, 1758	nt					3,7ос	
11	<i>Anas querquedula</i> Linnaeus, 1758	nt					2,7ос	
12	<i>Aythya ferina</i> (Linnaeus, 1758)	nt						4,7п
13	<i>Circus pygargus</i> (Linnaeus, 1758)	nt						0,3п
14	<i>Circus aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)	nt				0,3п	0,3п	0,3п
15	<i>Accipiter gentilis</i> (Linnaeus, 1758)	s				0,3п	0,3п	
16	<i>Accipiter nisus</i> (Linnaeus, 1758)	s	0,3п					0,3п
17	<i>Buteo buteo</i> (Linnaeus, 1758)	s			0,3п		0,3п	
18	<i>Aquila pomarina</i> C.L.Brehm, 1831	nt					0,3ос	
19	<i>Coturnix coturnix</i> (Pallas, 1811)	nt					1п	
20	<i>Crex crex</i> (Linnaeus, 1758)	nt					0,7п	
21	<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	nt/s						2,7п
22	<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	nt						0,3ос
23	<i>Vanellus vanellus</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1п	0,3п
24	<i>Tringa totanus</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1,7ос	
25	<i>Actitis hypoleucos</i> (Linnaeus, 1758)	t						2,3ос
26	<i>Gallinago gallinago</i> (Linnaeus, 1758)	nt					0,3п	
27	<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	nt						90ос
28	<i>Larus cachinnans</i> (Pallas, 1811)	nt/s					1,7ос	12,7ос
29	<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	t						3,3ос
30	<i>Chlidonias niger</i> (Linnaeus, 1758)	nt						9,7п
31	<i>Chlidonias hybrida</i> (Pallas, 1811)	nt						2,7п

32	<i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	nt						0,3oc	2п
33	<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	nt			0,6п				0,3п
34	<i>Columba livia</i> Gmelin, 1789	s	23,3п	3п					
35	<i>Streptopelia decaocto</i> (Frisvaldszky, 1838)	s	2,3п	1п					
36	<i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	nt			0,3п			0,3oc	
37	<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	nt			1,3oc	0,3oc	1,3oc	0,3oc	
38	<i>Apus apus</i> (Linnaeus, 1758)	nt	5п	7,5п			1,7oc	0,7oc	
39	<i>Alcedo atthis</i> (Linnaeus, 1758)	nt/s					0,3п		
40	<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	nt					1п		
41	<i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	nt			1,3п				
42	<i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758)	s			0,3п				
43	<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich et Ehrenberg, 1833)	s	0,3п			0,8п			
44	<i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	nt					3oc		
45	<i>Delichon urbica</i> (Linnaeus, 1758)	nt	2,3п						1,7oc
46	<i>Alauda arvensis</i> (Linnaeus, 1758)	nt					3,3п	0,3п	
47	<i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)	nt				0,3п			
48	<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	nt					1,7п		
49	<i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776	nt							1п
50	<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	nt			1п		1,3п	0,7п	
51	<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	nt			1,6п		1,7п	0,3п	
52	<i>Oriolus oriolus</i> (Linnaeus, 1758)	nt			0,3п		0,3п	0,3п	
53	<i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	nt	2п	7п	1,3п	1,1п	6,7oc	1,7п	
54	<i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758)	s		0,5п	1,3п	0,3п	0,3п	0,3п	
55	<i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)	s	0,3п	0,5п			0,3п		
56	<i>Corvus monedula</i> Linnaeus, 1758	s	3,7oc						
57	<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	s	6,7oc		2oc				
58	<i>Corvus cornix</i> Linnaeus, 1758	s						0,3п	
59	<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	s			0,6п	0,8п	0,3п	0,3п	
60	<i>Troglodytes troglodytes</i> (Linnaeus, 1758)	s						0,3п	
61	<i>Locustella luscinioides</i> (Savi, 1824)	nt							1п
62	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1,7п	1,3п	
63	<i>Acrocephalus palustris</i> (Beckstein, 1798)	nt					1,7п	1,3п	
64	<i>Acrocephalus arundinaceus</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1,3п	1,3п	
65	<i>Sylvia nisoria</i> (Bechstein, 1795)	nt			0,6п		0,7п		
66	<i>Sylvia atricapilla</i> (Linnaeus, 1758)	nt	0,7п	1п	1,3п	2,9п	1п	0,3п	
67	<i>Sylvia borin</i> (Boddaert, 1783)	nt				0,3п			
68	<i>Sylvia communis</i> Latham, 1787	nt					0,7п		
69	<i>Phylloscopus trochilus</i> (Linnaeus, 1758)	nt			0,6п				
70	<i>Phylloscopus collybita</i> (Vieillot, 1817)	nt	0,3п	1п	4,1п	3,4п	1,7п	1,3п	
71	<i>Phylloscopus sibilatrix</i> (Bechstein, 1793)	nt			0,3п	2,1п			
72	<i>Ficedula hypoleuca</i> (Pallas, 1764)	nt	0,3п	0,5п	0,3п	0,8п			
73	<i>Ficedula albicollis</i> (Temminck, 1815)	nt		0,5п		0,8п			
74	<i>Saxicola rubetra</i> (Linnaeus, 1758)	nt					1,7п		
75	<i>Saxicola torquata</i> (Linnaeus, 1766)	nt					0,3п		
76	<i>Phoenicurus phoenicurus</i> (Linnaeus, 1758)	nt	0,3п	1п					
77	<i>Phoenicurus ochruros</i> (S.G.Gmelin, 1774)	nt	1,3п	3,5п					
78	<i>Erithacus rubecula</i> (Linnaeus, 1758)	s			0,3п	1,3п		1п	
79	<i>Luscinia luscinia</i> (Linnaeus, 1758)	nt			0,3п		1,7п	1,7п	
80	<i>Luscinia svecica</i> (Linnaeus, 1758)	nt					0,3п	1,7п	
81	<i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758	s	0,7п		0,9п		0,3п	0,3п	
82	<i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758	s			1,9п	1,3п			
83	<i>Turdus philomelos</i> C.L.Brehm, 1831	s			1,9п	0,8п			
84	<i>Remiz pendulinus</i> (Linnaeus, 1758)	nt					0,3п	0,3п	

85	<i>Parus palustris</i> Linnaeus, 1758	s			0,3п	0,5п		
86	<i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758	s				0,3п		
87	<i>Parus major</i> Linnaeus, 1758	s	3п	2п	0,6п	1,3п		0,3п
88	<i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758	s			0,3п	0,5п		
89	<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus, 1758	s				0,5п		
90	<i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	s	9,3п	3п				
91	<i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)	s	1,7п	19п	0,9п		0,3п	
92	<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	nt	2,3п		2,8п	5,5п		0,3п
93	<i>Serinus serinus</i> (Pallas, 1811)	nt	0,3п					
94	<i>Chloris chloris</i> (Linnaeus, 1758)	s	0,7п		0,9п	0,3п	0,7п	0,3п
95	<i>Carduelis carduelis</i> (Linnaeus, 1758)	s			0,3п		1,3п	1п
96	<i>Acanthis cannabina</i> (Linnaeus, 1758)	s	0,3п	0,5п			0,7п	
97	<i>Carpodacus erythrinus</i> (Pallas, 1770)	nt					0,7п	
98	<i>Coccothraustes coccothraustes</i> (Linnaeus, 1758)	s			1,6п	1,3п		
99	<i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	s			2,2п	0,3п	1,7п	
100	<i>Emberiza schoeniclus</i> (Linnaeus, 1758)	s					0,3п	0,7п
101	<i>Emberiza hortulana</i> Linnaeus, 1758	nt				0,3п	0,3п	

Умовні позначення: s – осілий (sedens); n – гніздовий (nidulans);
t – пролітний (transvolans); п - пара птахів; ос – особина.

Під час обліків (табл. 1) нами зафіксовано 72% (101 вид) від загальної кількості видів птахів ВП, які відмічені також і в позаобліковий час та за межами облікових майданчиків. Не врахованими у стаціонарних облікових майданчиках виявились представники деяких стенобіонтних видів, або видів з малочисельними, локально розміщеними по території популяціями.

Серед представлених елементів орнітофауни ВП осілими є 31 вид птахів, що складає від загальної кількості 30,7%, перелітними гніздовими - 63 види (62,3%), перелітними гніздовими, які нерегулярно зимують (потенційно осілі) – 5 видів (5%). Крім того, під час обліків нами враховано 2 види (2%), відомості про гніздування яких, в умовах досліджуваної території, відсутні.

Групи домінуючих за щільністю населення видів у різних біотопах якісно різнились. У селитебних комплексах очікуваними виявились досить високі, порівняно з іншими стаціями, показники щільності петрофільних та дендрофільних елементів орнітофауни: у багатоповерховій забудові міста чисельно переважали *Columba livia* Gm. - 23,3 пари/км, *Passer domesticus* (L.) - 9,3 пари/км та *Apus apus* (L.) - 5,7 пар/км, у кварталах малоповерхової

забудови *Passer montanus* (L.) - 19 пар/км, *Apus apus* (L.) - 7,5 пар/км і *Sturnus vulgaris* L. - 7 пар/км.

Подібними у видовому відношенні були також групи домінантів у фітоценозах (лісовий комплекс і сад) відповідно *Fringilla coelebs* L - 5,5 пар/км, *Phylloscopus collybita* (Vieill.) - 3,4 пари/км, *Sylvia atricapilla* (L.) - 2,9 пар/км та *Phylloscopus collybita* (Vieill.) - 4,1 пара/км, *Fringilla coelebs* L - 2,8 пар/км, *Emberiza citrinella* L. - 2,2 пари/км.

У межах ставів домінантами за щільністю населення прогнозовано виявились водоплавні та коловодні види птахів, які у гніздових біотопах утворюють скупчення, або колонії: *Chlidonias niger* (L.) - 9,7 пар/км, *Aythya ferina* (L.) - 4,7 пар/км та *Anas platyrhynchos* L. - 3,7 пар/км. Біотоп долини Південного Бугу включає власне акваторію річки та комплекси вологих лук, які безпосередньо примикають до неї. Долинні фітоценози являють собою сукупність лучної та вищої водно-болотної рослинності з включенням груп дерев і чагарників. Така структура комплексу обумовлює поєднання у групі домінантів за чисельністю лучних, коловодних та дендрофільних видів птахів. Найчисленнішими виявились *Alauda arvensis* (L.) – 3,3 пари/км, дещо менший показник щільності населення (1,7 пар/км) виявлено для *Motacilla flava* L, *Lanius collurio* L, *Acrocephalus schoenobaenus* (L.) *Acrocephalus palustris* (Beckst.) *Phylloscopus collybita* (Vieill.) *Saxicola rubetra* (L.) *Luscinia luscinia* (L.) та *Emberiza citrinella* L.

Найбільшу сумарну щільність населення птахів на 1 км. маршруту спостерігали на ставах – 223 ос/км (52 види). Дещо меншими показниками щільності відзначались селитебні комплекси: багатоповерхова забудова – 124,4 ос/км (23 види), малоповерхова забудова – 103 ос/км (16 видів), заплавні луки та акваторія Південного Бугу – 97,2 ос/км (55 видів).

Найнижчі значення сумарної щільності виявились у фітоценозах: сади - 66,8 ос/км (33 види) і ліси - 57,1 ос/км (27 видів). Для останніх ценозів слід зважати на деякий недооблік. У зв'язку з великою кількістю

видів птахів, сконцентрованих в акваценозах, пропонуємо створити у їх межах об'єкти природо-заповідного фонду, або посилити охоронний режим існуючих, з метою збереження біорізноманіття.

Спорідненість досліджуваних комплексів у географічному аспекті корелює з показниками індексу їх видової подібності (табл. 2). Так, найвищими значеннями ІВП відзначаються біотопи селитебних ландшафтів (0,923), фітоценози (0,590) та водно-болотні комплекси (0,556).

Таблиця 2.

Ступінь видової подібності ландшафтів Верхнього Побужжя

Біотопи	ІВП
Багатоповерхова забудова – Малоповерхова забудова	0,923
Мішаний ліс – Сад	0,590
Став – Долина р. Південний Буг	0,556
Багатоповерхова забудова – Сад	0,421
Сад – Став	0,395
Багатоповерхова забудова – Мішаний ліс	0,320
Малоповерхова забудова – Сад	0,280
Малоповерхова забудова – Мішаний ліс	0,279
Багатоповерхова забудова – Став	0,267
Мішаний ліс – Долина р. Південний Буг	0,265
Мішаний ліс – Став	0,253
Малоповерхова забудова – Долина р. Південний Буг	0,222
Багатоповерхова забудова – Долина р. Південний Буг	0,177
Малоповерхова забудова – Став	0,176
Сад – Долина р. Південний Буг	0,011

У цілому для птахів ВП у репродуктивний період властива чітка біотопічна приуроченість, зумовлена екологічними потребами кожного виду. Проте також були відмічені інвазії ряду видів птахів у нехарактерні для них стації. У пошуках їжі спостерігали вильоти окремих видів далеко за межі колоній, або ж з гніздових комплексів у суміжні. Це стосується насамперед *Corvus frugilegus* L., *Phalacrocorax carbo* (L.), *Sturnus vulgaris* L., багатьох представників родин *Ardeidae*, *Ciconiidae*, *Apodidae*, *Hirundinidae*, *Paridae*, *Fringillidae*, а також багатьох денних хижих птахів.

Крім того у репродуктивний період окремих птахів знаходили далеко за межами їх гніздових ареалів. Майже упродовж двох тижнів (24.05 – 4.06.2002р.) на східній околиці м. Вінниці була помічена група *Sturnus roseus* (Linnaeus, 1758) з 3-х особин. Птахи тримались поблизу прилягаючої до агроценозу лісосмуги.

За межами постійних облікових майданчиків у весняно-літні періоди 2002 – 2006 років зареєстровано ще 39 видів птахів. На ставках річок Згар, Вовк, Рів та Сіб відмічене регулярне гніздування *Podiceps ruficollis* (Pallas, 1764), *Podiceps nigricollis* Linnaeus, 1758, *Podiceps grisegena* (Boddaert, 1783), *Botaurus stellaris* (Linnaeus, 1758), *Nycticorax nycticorax* (Linnaeus, 1758), *Egretta garzetta* (Linnaeus, 1766), *Anas strepera* Linnaeus, 1758, *Rallus aquaticus* Linnaeus, 1758, *Porzana porzana* (Linnaeus, 1766), *Chlidonias leucopterus* (Temminck, 1815), а *Locustella fluviatilis* (Wolf, 1810), *Acrocephalus scirpaceus* (Hermann, 1804) та *Panurus biarmicus* (Stepanyan, 1974) зафіксовані на гніздуванні також у прибережних фітоценозах заплави Бугу. В гніздові періоди 2002, 2003 і 2006 років тут же спостерігались виводки *Anser anser* (Linnaeus, 1758), *Anas clypeata* Linnaeus, 1758, *Aythya nyroca* (Guldenstadt, 1770), *Aythya fuligula* (Linnaeus, 1758). У лісових комплексах досить звичайними є *Strix aluco* Linnaeus, 1758, *Asio otus* (Linnaeus, 1758), *Muscicapa striata* (Pallas, 1764), *Aegithalos caudatus* (Linnaeus, 1758), *Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) та *Dendrocopos minor* (Linnaeus, 1758). Дещо меншу чисельність мають *Dryocopus martius* (Linnaeus, 1758), *Picus viridis* Linnaeus, 1758 та *Picus canus* Gmelin, 1788. Окремі особини *Parus montanus* Baedenstein, 1827 у гніздовий період нами зустрічалась лише у лісових масивах верхів'їв Бугу.

У лісосмугах та на узліссях, що межують з луками, або агроценозами, поблизу водойм у невеликій кількості зустрічаються *Coracias garrulus* Linnaeus, 1758, *Falco tinnunculus* Linnaeus, 1758, *Milvus migrans* (Boddaert, 1783) та *Falco vespertinus* Linnaeus, 1766. Стан

популяції хижаків викликає занепокоєння у зв'язку з частими випадками їх прямого переслідування з боку людини. Спорадично та нерегулярно у старих, мало відвідуваних людиною лісах, гніздиться *Ciconia nigra* (Linnaeus, 1758). За останні 15 років відомі лише 2 випадки гніздування цього птаха – у Калинівському і Барському районах Вінницької області, хоча й досить часто спостерігають окремі особини у потенційно зручних для гніздування стаціях. Для паркових зон селитебних ландшафтів звичайними гніздовими видами є *Asio otus* (Linnaeus, 1758), *Strix aluco* L., *Athene noctua* (Scopoli, 1769), *Dendrocopos medius* (L.), *Dendrocopos minor* (L.) та *Muscicapa striata* (Pallas, 1764). Значно рідше у парках та скверах міст ВП гніздують *Picus viridis* L., *Picus canus* Gm. та *Dryocopus martius* (L.). У агроценозах ВП достатньо звичайними є *Galerida cristata* (Linnaeus, 1758), а у південних районах - *Emberiza calandra* (Linnaeus, 1758).

Гірничопромислові ландшафти, що зазвичай тяжіють до долин середнього і великого розміру водотоків регіону, представлені, головним чином піщаними, глинистими та гранітними кар'єрами, створюють умови для гніздування *Merops apiaster* Linnaeus, 1758, *Riparia riparia* (Linnaeus, 1758) та *Oenanthe oenanthe* (Linnaeus, 1758).

Отже, сучасна фауна птахів Верхнього Побужжя налічує 140 видів, переважна більшість яких має статус перелітних. Найбагатшими у видовому відношенні є водно-болотні комплекси, найбільш бідними – селитебні, у яких однак птахи мають найбільші значення щільності населення. Для більшості видів у репродуктивний період спостерігають чітку біотопічну приуроченість. У ході польових досліджень було виявлене перебування у гніздових стаціях ряду рідкісних, або глобально вразливих видів птахів. Виявлення місць їх гніздування, визначення характеру та ступеню антропоічного впливу на їх гніздові стації, дозволить у подальшому розробити ефективні заходи щодо збереження та відновлення популяцій цих видів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дедю И.И. Экологический энциклопедический словарь.- К.: Гл. ред. МСЭ.- 408с.
2. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України: Монографія. – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с.
3. Денисик Г.І. Лісополе України. – Вінниця: ПП „Видавництво „Тезис”, 2001. – 284с.
4. Матвійчук О.А. Історія вивчення птахів водно-болотних комплексів Верхнього і середнього Побужжя // Матеріали Всеукр. конф. „Наукові читання, присвячені 170-річчю заснування кафедри зоології та 100-річчю з дня народження О.Б.Кістяківського” – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2004.- С. 112 - 113.
5. Природа Украинской ССР: Климат / В.Н. Бабиченко, М.Б. Барабаш, К.Т. Логвинов и др.- К.: Наук. думка, 1987.- 232с.